

MARIT SPURKLAND

AKKURAT SOM MEDUSA

OM LITTERATUR- OG KULTURFORMIDLING I BARNEHAGEN

FAGBOKFORLAGET

Akkurat som Medusa

Marit Spurkland

Akkurat som Medusa

Om litteratur- og kulturformidling i barnehagen

Basert på en barnehageerfaring

FAGBOKFORLAGET

Copyright © 2019 by
Vigmostad & Bjørke AS
All Rights Reserved

1. utgave / 1. opplag 2014

ISBN: 978-82-450-2813-3
ISBN (trykt): 978-82-450-1456-3

Tilrettelagt for e-bok: John Grieg, Bergen

Forsidedesign ved forlaget
Forsideillustrasjon: Alicja Gapińska
Sats: Laboremus Oslo AS

Spørsmål om denne boka kan rettes til:
Fagbokforlaget
Kanalveien 51
5068 Bergen
Tlf.: 55 38 88 00 Faks: 55 38 88 01
e-post: fagbokforlaget@fagbokforlaget.no
www.fagbokforlaget.no

Materialet er vernet etter åndsverkloven.
Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarfremstilling
bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

Forord

Denne boka er et resultat av mange års undervisning i norsk i førskolelærerutdanningen, nå barnehagelærerutdanningen. Jeg har hatt spesiell interesse for hvordan faget er overført til barnehagen, og har sett mange eksempler på godt litteraturarbeid for og med små barn gjennom årene. En barnehages arbeid med primært tradert litteratur og kultur vakte min nysgjerrighet, og jeg fikk i 2010 et seniorstipend for å undersøke hva litteratur- og kulturarbeidet hadde betydd for dem som gikk i barnehagen. Jeg fikk anledning til å observere arbeidet i barnehagen, og jeg har hatt mange samtaler med personalet.

I denne prosessen har jeg gjort meg mange tanker om betydningen av litteratur- og kulturarbeid i barnehagen og om hvordan det kan ses på som en del av barnehagens mer helhetlige drift, slik det nedfeller seg i boka.

Jeg vil takke barnehagen for at jeg har fått følge litteratur- og kulturarbeidet deres i en årrekke, for givende samtaler og for at de har latt meg få lov til å granske arbeidet deres. Den måten jeg fremstiller barnehagen på, er basert på min opplevelse og mine tolkninger av deres arbeid, som har inspirert meg til å skrive denne boka.

Jeg håper andre kan dra nytte av eksemplene og refleksjonene i sitt arbeid med litteratur og kultur i barnehagen.

Innhold

Innledning 11
Temabarnehager – fremtidens barnehage? 13
En integrert utdanning 15

Kapittel 1
Bakgrunn 19
Skiftende læringsparadigmer 21
Kommunikasjon, språk og tekst – *føringer fra barnehagens rammeplan* 22
Besøk i en litteratur- og kulturbarnehage 23
Undersøkelse av barnehagens litteratur- og kulturarbeid 25
Tidligere undersøkelser 26
Min undersøkelse 28
Presentasjon av undersøkelsesbarnehagen 29

Kapittel 2
Gjør barnehagen en forskjell? Betyr barnehagens innhold og arbeidsmåter noe på lang sikt? 31
Gjennomføring av undersøkelsen 31
Hva spurte jeg om – og hvorfor? 32
Del 1. Minner fra livet i barnehagen 32
Å være barn i barnehagen 32
Hva de likte best i barnehagen 33
Hva de likte minst 33
Hvordan de opplevde barnehagens (faglige) innhold 34
Hvordan de opplevde deltakelse og utfoldelse i barnehagen, alene og i fellesskap 34
Hva de husker av sanger, eventyr, legender, myter osv. 35
Hvordan de opplevde samarbeidet og sammenhengen mellom hjemmet og barnehagen 35
Andre minner 36

Del 2. Barnehagen som bakgrunn for senere liv 36
Foreldrenes yrker 37
Hva innholdet og arbeidsmåtene har betydd for dem senere i livet 37
Varige vennskap fra barnehagen? 38
Overgangen fra barnehagen til skolen 38
Hvilke fag de likte best på skolen 38
Fag og studieretninger de har valgt senere 39
Fritidsinteresser og fritidsaktiviteter som barn – og voksen? 39
Barnehagens betydning for holdninger, verdier, politiske standpunkter osv. 40
Har de selv brukt det de lærte? 40
Ville de sendt sitt eget barn til barnehagen? 41
Andre ting de vil kommentere 41
Dybdeintervjuene 42
Grunner til trivsel 42
Innhold og formidlings- og læringsmåter 42
Samlingene 43
Resten av dagen 43
Forestillingene 44
Voksenrollen – forholdet mellom voksen og barn 45
Annet? 45
Samtale med en lærer i en naboskole 46
Konklusjon 46

Kapittel 3
En praksiserfaring 49
Dagsrytme 50
Formidlingsarbeidet – å åpne tekster sammen med barna 52
Tradisjon og fornying 56
«Sterke inntrykksmessige opplevelser» 62
Per og Kari 64
Samlingsstund 65
Å være på scenen, å være bak scenen, å være publikummer 66

Kapittel 4
Litteratur og kultur i barnehagen 69
Sjangerkunnskap 71
Vurdering av tekster 74
Tekst- og kulturarbeid som valgt hovedtema 76
Fiksjonens betydning 77
Adaptasjon – barneperspektivet 80

Stor og liten, en og mange 81
Planlegging av litteraturarbeidet 83

Kapittel 5
Litteratur, lek og medskaping 89
Lek 89
Litteratur, medbestemmelse, medvirkning og medskaping 93
Holdninger 98
Livslang læring – litterær og kulturell 101
Kommersialisering av barnekulturen. Kjønnsperspektiv 104

Kapittel 6
Litteratur- og kulturpedagogikken i et større perspektiv 107
Hva er barnehagepedagogikk? 108
Faglig oppdeling av verden 111
Samlingsstunden som pedagogisk grep 113
Søskengrupper – aldersblanding 117
Stillas – fra oppmuntret deltakelse til mestring 119
Struktur og rutiner i arbeidet 120

Kapittel 7
Litteratur og språk 125
Litteratur og språkstimulering 125
Femåringens innføring i skriftspråket 129
Ord i og utenfor kontekst 131
Barnet som forteller 136
Dialekter og språkformer 138

Kapittel 8
Eventyr og tradisjonsstoff 141
Akkurat som Medusa 143
Ulike typer eventyr 146
Eventyrets form 147
Eventyrenes utvikling 150
Eventyr og samfunn 152
Adaptasjon – barneperspektivet 154
Eventyr og kjønn 155
Kvinnen i det norske folkeeventyret 157
Myter og legender, sagn og sanger 162
Kjente myter 164

Legender og julefortellinger 165
Sagn og historiske personer 167
Sanger, rim og regler 169

Kapittel 9
Kulturtradisjonen og de minste barna 175
Fra ett år 176
Betydningen av intellektuell forståelse 180
Fortellinger og bøker for de minste 185

Avslutning 189

Litteraturliste 193
Skjønnlitterære tekster 196

Spørreskjema 199

Intervjuguide 201

Stikkord 203

Innledning

I dag leses det mindre for barn i barnehagen enn tidligere, og det *fortelles* lite. Denne påstanden er ikke vitenskapelig verifisert, men basert på erfaring fra mange barnehager, og utsagn fra barnehagepersonale. I uformelle undersøkelser jeg selv gjorde med øvingslærere for en tid siden, fant jeg ut at bokutvalget i barnehagen sto langt tilbake å ønske. Det ble rapportert om til dels gamle bøker og at det var få bøker der.

Jeg ønsker å synliggjøre hvor mye barnehagene kan tjene på å bruke litteratur og kultur bevisst og gjennomtenkt, og hva det kan gi barna med på veien av språk, teksterfaring, innsikt i ulike problemkompleks og levemåter, av varige holdninger og verdier og av kulturelle referanser.

Gjennom hele boka refererer jeg til en barnehage som villig har gitt meg innsikt i arbeidet de har gjort og fremdeles gjør. Denne barnehagen kan betraktes som en litterær temabarnehage. Den driver et litteratur- og kulturarbeid på en måte jeg mener er svært utviklende for alle barna der, noe jeg vil prøve å vise i denne boka. Jeg fikk lov til å besøke barnehagen med studenter, jeg fikk observere, og jeg har hatt mange samtaler med personalet. Og jeg fikk, som nevnt i forordet, med et seniorstipend fra Høgskolen i Oslo mulighet til å gjennomføre en konkret undersøkelse av hvordan tidligere barnehagebarn opplevde sin barnehagetid, og hva den har betydd for dem, gjennom et spørreskjema supplert med intervju.

Jeg har gjort meg mange refleksjoner omkring det jeg har opplevd i denne barnehagen, om det jeg har erfart i samtalene med personalet, og ut fra det de tidligere barnehagebarna svarer og sier. Det mest betydningsfulle jeg har registrert i denne faglige prosessen, er at jeg har sett hvordan litteratur- og kulturarbeidet har grepet inn i barnehagens hele liv. I rammeplanen for den nye barnehagelærerutdanningen understrekes det at studenter skal læres opp til å

ha et helhetsperspektiv på sitt virke i barnehagen. Jeg mener å ha erfart en slik helhetlig pedagogikk i barnehagen, som jeg har kalt Sarepta, etter fortellingen om Sareptas krukke, som aldri blir tom. Bokas tittel er *Akkurat som Medusa*. Barna i barnehagen hadde, da de var ca. fem år, hørt historien om den greske helten Persevs, og hvordan han drepte Medusa. Denne mytiske fortellingen handler om eldre menn som blir urolige når en yngre vokser til og ser ut til å overgå dem, om sjalusi, mot og trofasthet. Kong Polydektes ønsker Persevs av veien slik at han kan gifte seg med Danae, Persevs mor. Han vil holde henne i slaveri inntil Persevs løser en umulig oppgave: å komme tilbake med Medusas hode, som bevis på at han har drept henne. Medusa var en gorgon, en livsfarlig monsterkvinne med tenner som villsvin, hender av messing og hår av giftige slanger. Den som stirrer rett på en gorgon, blir umiddelbart forvandlet til stein. Persevs greide, etter å ha lyttet til råd fra mange gode hjelpere, å drepe Medusa og skjule hodet hennes i en sekk. Så holder han først sitt løfte til hjelperen Atlas, som er helt utslitt av å holde himmelhvelvingen på sine skuldre, og bare vil dø. Atlas ser på Medusas hode, han dør, og får en hel fjellrekke i Afrika kalt opp etter seg. Etter flere eventyr kommer Persevs tilbake til kong Polydektes, som nekter å tro at han har greid å drepe Medusa, og arrogant forlanger å få se hva han har i sekken. Persevs advarer, men Polydektes forlanger at sekken skal åpnes, slik at han kan se hva som er i den. Han forvandles til stein. Det blir stor glede i landet, folket er befridd for tyranni, og Danae er reddet.

Et drøyt halvår etter at barna hadde hørt denne fortellingen (fra *Helter og monstre på himmelhvelvingen*), hørte de om hvordan kong Herodes' livsfarlige krigsknekter forfulgte Maria og Josef da de flyktet til Egypt. Uoppfordret sier ett av barna at de (krigsknektene) er «akkurat som Medusa!» Hun ga til beste en intertekstuell referanse som viser at hun både har forstått hvilken fare Persevs var i, hvilken fare Maria og Josef var i, og hva en slik fare kan innebære. Fortellingene gir to ulike beskrivelser av farlige situasjoner, som hun kan sammenligne og vurdere på en meningsfylt måte. Slik kan litterære erfaringer fra en tekst bidra til å skape mening i møtet med andre fortellinger, i ulike medier og situasjoner og opplevelser i det virkelige liv. Dette vil denne boka si mer om etter hvert.

Boka har tre hovedtemaer. Det ene omtaler hvordan tidligere barnehagebarn i voksen alder vurderer barnehagen de gikk i, det andre forsøker å sette arbeidet med litteratur inn i en større barnehagefaglig kontekst, og det tredje gir til beste

fagkunnskap som kan være god å ha med seg om man vil arbeide med litteratur og kultur i barnehagen.

Boka vil vise at jeg er skeptisk til instrumentell bruk av skjønnlitteratur. Skjønnlitteratur skal gi opplevelse, spenning og erfaring – men den er ikke lærebøker. Til tross for at skjønnlitteraturen ikke skal brukes instrumentelt, er det få ting barn lærer mer av enn nettopp skjønnlitteraturen, forutsatt at den ikke brukes belærende. Dette dilemmaet vil alle som arbeider med skjønnlitteratur i pedagogisk sammenheng og i pedagogiske institusjoner, oppleve. Jeg forsøker å styrke argumentasjonen om at opplevelsen er overordnet, og at innsikt, språkferdigheter, lek og glede følger.

Andre vil ha andre faglige ståsteder og utgangspunkt enn det norskfaglige når de diskuterer hvordan og hvorfor et faglig innhold skal gjennomføres i barnehagen, og hvordan det kan ses i en helhetlig sammenheng og gi andre perspektiver og muligheter.

Til sammen har vi mulighet til å utvikle gode praksiser i barnehagen.

Temabarnehager – fremtidens barnehage?

Naturbarnehager, musikkbarnehager, idrettsbarnehager og kulturbarnehager er velkjente og godt etablerte i den norske barnehagefloraen. Tilsvarende er det fullt mulig å etablere temabarnehager hvor tekst og fortellinger står i sentrum: litteraturbarnehager. I Foreldre.no sier professor Thomas Moser at barnehagene vil bli mer markedsstyrte, og at de derfor kommer til å arbeide mer med markedsføring og profilering. Moser mener at flere barnehager kommer til å velge en tematisk profil: «Barnehagene må på forhånd vise foreldrene hva de tilbyr av pedagogiske tilbud (…) Jeg tror vi vil få flere private barnehager og flere spesialbarnehager, med et fokus på idrett, kunst og kultur og natur, samt barnehager med nattåpent.» Han mener at hver enkelt barnehage tydelig må vise hvordan de lever opp til Rammeplanens helhetlige krav, og at det fører til at det faktisk *resulterer i bedre kvalitet*.

I barnehager med en bestemt profil forventes det at alle som tilsettes, går inn i dette arbeidet. Når barnehagene sentrerer virksomheten sin rundt en hovedtematikk, er det rimelig å tro at personalet utvikler spesielt god fagkunnskap i dette temaet. Egen faglige trygghet er en faktor som ikke skal undervurderes. I en barnehage med en tematisk orientering kan barn og foreldre oppleve større

forutsigbarhet og kontinuitet – selv om noen av personalet blir borte år om annet. Personalet fordyper seg og blir tryggere på innhold og metoder. Barnehagene vil søke etter personale med spesielle kvalifikasjoner, og barnehagelærere og fagarbeidere vil søke seg til barnehager som samsvarer best med deres egen kompetanse. Synspunktene bekreftes i Aftenposten 12. mars 2014: «– Over flere år har vi observert en utvikling der barnehagene spisser tilbudet sitt. Vi har fått flere og flere temabarnehager. Jeg tror det delvis er trigget av den sterke konkurransen i sektoren, sier informasjonssjef Marius Iversen i Private Barnehagers Landsforbund (PBL).»

Ingen barnehager kan innholdsmessig gape over alt. Det virker fornuftig å satse på forsterket innsats på områder som personalet kan godt, innenfor Rammeplanens intensjoner. Lillian G. Katz hevder i boka *Too much, too soon?*: «Hvis barn ikke tidlig og ofte erfarer hvordan det er å ha en dypere forståelse av noe, vil de ikke utvikle en holdning som gjør at de søker mer inngående kunnskap og forståelse av noe – livslang læring.» Hun sier i fortsettelsen at «det å granske ting, finne ut ting er viktig for samfunnsborgere når de skal stemme i et demokratisk samfunn» (House 2011, min oversettelse). Katz hevder at det som skjer i de tidlige barneårene, klart har betydning for hvem man senere blir, og at det er det som finnes i barnets nære omgivelser, som skal gi grunnlag for undring, kunnskapssøking og læring. Barnehager eksisterer i et nærmiljø, og de er med på å skape barnas nærmiljø.

Det er et spørsmål om de som har fått systematisk stimulering på ett eller flere områder i en temaorientert barnehage, vil preges av dette på spesielle måter, og i tilfelle: på hvilke måter og hvor lenge? Sår man en varig interesse for musikk, idrett, litteratur, natur osv. gjennom arbeid i slike barnehager, eller vil interessen for det være mer forbigående? Min undersøkelse ga noen indikasjoner om dette, men sammenhengen mellom det man får i barnehagen, og verdien av det der og da og senere i livet, er som nevnt forskningsfelt som må utforskes mer.

Det å være en temabarnehage, eller en barnehage med en egen profil, er ikke umiddelbart en garanti for kvalitet. Temaet kan overskygge mange andre viktige områder eller temaer som da *ikke* blir berørt, men som barna kunne ha god nytte av å lære å kjenne. Det er likevel ofte slik at når personalet er dedikert i forhold til det de driver med, og har tro på den pedagogikken de gjennomfører, blir resultatet bra. Barnehagens ledelse må sørge for at temaet gjennomføres med god faglig kompetanse. Ressurser må styres slik at de støtter temaarbeidet, og

personalet må få anledning til å holde seg faglig oppdatert gjennom virksomhet både innad i barnehagen og ved relevant etter- og videreutdanning. Slike tiltak skal også støtte barnehagens helhetlige virksomhet og bidra til at alle deler av barnehagens rammeplan ivaretas.

En integrert utdanning

Nasjonal forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning (Kunnskapsdepartementet 2012) legger innledningsvis vekt på at utdanningen skal være integrert, profesjonsrettet og forskningsbasert, med et forpliktende samarbeid mellom utdanningsinstitusjon og praksisfelt. Utdanningen skal sikre «evne til profesjonsetisk refleksjon i pedagogisk arbeid med barn i barnehagen». Utdanningen skal ta hensyn til barnehagens rolle for (alle) barns danning og ivareta barns allsidige utvikling. Utdanningen skal vektlegge betydningen av samarbeid, forståelse og dialog med barnas hjem og andre instanser med ansvar for barns oppvekst, og skal «bidra til å fremme forståelse av menneskeverd og demokrati, særlig gjennom barns medvirkning». I slike sammenhenger kan norskfaget bidra i betydelig grad.

I november 2013 kunne man i mange aviser og på nettet lese om en undersøkelse som var foretatt (Opinion Perduco), som ga dette oppslaget: «Fokus på fysisk aktivitet og helse er viktigere enn språkopplæring i barnehagen. Det mener norske småbarnsforeldre» (Dagsavisen 2013). Denne måten å omtale (og undersøke) barnehagens aktiviteter på, føyer seg inn i rekken av overforenklede måter å se barnehagelivet og -arbeidet på. De som ikke kjenner barnehagen, kan tro at det er et slags vanntett skott mellom fysisk fostring og språk. Men ingen tror vel for alvor at fysisk aktivitet foregår uten språk? Språk og aktivitet henger nøye sammen.

Denne boka har som mål å vise hvor komplekst og sammensatt barnehagearbeid er. Utgangspunktet er fagområdet *kommunikasjon, språk og tekst* i barnehagen og kunnskapsområdet *språk, tekst og matematikk* i rammeplanen for barnehageutdanningen (Kunnskapsdepartementet 2012), med særlig vekt på litteratur- og kulturformidlingsdelen av disse planene.

Kjell Gustumhaugen skrev i 2013 boka *Blant hjertevarme og utilstrekkelighet. Ett år som barnehagelærer*. Her viser han frustrasjon over i hvor liten grad han fikk brukt sine grundige fagkunnskaper da han arbeidet som nyutdannet før-

skolelærer i barnehagen. Han ønsker at barnehagen skal være et sted der «barnets rett til medvirkning, barnet som subjekt og det kompetente barnet» utgjør de «dominerende tanker om barndom, barnesyn og livet i barnehagen». Han erfarer at ønsket om å få være sammen med barna på deres premisser ikke lar seg gjenomføre slik han vil: «I arbeidet med månedsplaner, ukeplaner og ulike tilpassede pedagogiske aktiviteter er jeg nærmest lammet av alle små og store hensyn jeg så gjerne skulle sett bort fra. Jeg ser at dagen ikke legges opp etter barnas behov, men etter de voksnes pauseavvikling og behov for forutsigbarhet og kontroll gjennom arbeidsdagen» (Gustumhaugen 2013). Gustumhaugen peker på mange sider ved norsk barnehagekultur og arbeidsvilkår som gjør det pedagogiske arbeidet vanskelig. Etter mye frustrasjon og utprøving som pedagogisk leder kommer han til at «en ganske stram organisering» må til for at personalet skal bli så aktive i arbeidet som han ønsker at de skal være. Gustumhaugen ønsker ikke å fylle dagene med forhåndsbestemte planer, men ser at slik det er nå, må denne organiseringen til «for å klare å leve opp til kravene i Rammeplanen» (ibid.).

Kanskje er det lettere å improvisere og være spontan på barnas premisser innenfor en pedagogisk profil man kunnskapsmessig kjenner til bunns. Rundt hovedtematikken kan man skape en organisasjon som fungerer som et stillas, med utviklingspotensialer i alle retninger. Med bred kunnskap i temaet vil personalet kunne hente inn det som etterspørres og er aktuelt. De kan slingre, fornye, avvike fra dagsplanen og bruke barnas innspill på måter som både fungerer innenfor helheten og strekker barna inn i neste utviklingssone og til uventede steder.

Barnehagen jeg i all hovedsak refererer til, gjennomfører en helhetlig pedagogikk basert på traderte tekster og tradert kultur. Kunnskap og erfaringer som er tradert, er overført praktisk og muntlig fra generasjon til generasjon. De kan forandres litt underveis, men ikke mer enn at kjernebetydningen er der. For eksempel er Perraults Askepott forskjellig fra Disneys, og fra Julia Roberts i *Pretty Woman*, men kjernen i fortellingen er den samme. I Norge har mange generasjoner hatt som tradisjon å synge et visst repertoar sanger, blant annet «Å, var jeg en sangfugl», «Og reven lå under birkerot» og «Vi vandrer med freidig mot», som i dag er gått litt i glemmeboka, men som er lette å synge, har godt, konkret og fortellende innhold og kan knytte generasjonene sammen. Barnehagen satser bevisst på å bruke disse sangene i sitt arbeid.

I det følgende vil jeg se på arbeid, først og fremst med tradisjonstekster, men også med moderne barnelitteratur, i barnehagen. Jeg forsøker å se dette arbeidet i en større barnehagefaglig kontekst, og å drøfte hvordan det kan gå inn i ulike pedagogiske diskurser. Jeg håper perspektivene vil bidra til å skape debatt og diskusjon i utdanningen, og at studenter og lærere kompletterer, justerer og perspektiverer dem i takt med egne kunnskaper og egen erfaring.

I boka vil jeg vise

- hvilket utbytte noen barnehagebarn som i dag er voksne, hadde av oppholdet i en norskfaglig temabarnehage hvor de la vekt på samarbeid om litteratur og kultur
- hvordan man kan arbeide på en god måte med språk, tekst og kultur i barnehagen
- hvorfor dette er viktig arbeid
- hva systematisk arbeid med språk, tekst og kultur kan bety på lang sikt for barna
- hva arbeid med traderte tekster og kultur kan bety i en større barnehagefaglig kontekst.

Kapittel 1

Bakgrunn

Som norsklærer ved førskolelærerutdanningen lurte jeg alltid på hvordan det jeg forsøkte å lære videre til mine studenter, ble brukt i barnehagen. Det var i mange år ikke mulig med praksisbesøk som virkelig ga innsikt i en barnehages litterære arbeid. De gangene jeg kunne se studenter i aksjon, gjerne med høytlesing eller dramatisering av litterære tekster, var ofte svært positive opplevelser fordi barn og voksne syntes å glede seg over bøkene og fortellingene. Det er noe konkret og håndgripelig over det å lese eller fortelle for barn.

Etter hvert kom flere minoritetsspråklige barn inn i barnehagen, og seksåringene forsvant til skolen. Det ble rapportert om mindre lesing og enklere lesning. Dette er skremmende, for i dagens virkelighet bør man lese, fortelle, synge og bruke rim og regler *i større grad enn noensinne* i barnehagene. Barnehagelæreren skal lede det pedagogiske arbeidet ut fra «bred kunnskap om hvordan barns danning foregår», og hun skal ha «bred kunnskap om barns språkutvikling, flerspråklighet, sosiale, fysiske og skapende utvikling og gryende digitale, lese-, skrive- og matematikkferdigheter». Hun skal være i stand til å «lede og veilede medarbeidere, reflektere kritisk over egen praksis og justere denne», og hun skal kunne finne, vurdere og henvise til informasjon og fagstoff og fremstille dette slik at det belyser en problemstilling» (Kunnskapsdepartementet 2012). I litteraturfaglig sammenheng betyr dette at hun bør kjenne til hvilken litteratur og hvilke kulturuttrykk hun kan velge mellom, ivareta de ulike tekstenes sjangerkvaliteter og egenskaper, og åpne dem for barna, slik at de selv kan fundere videre, kommentere, spørre, assosiere og samtale om dem.

Barnehagelærerne må synliggjøre kunnskapen sin overfor mange. De skal kunne kommunisere den på en faglig overbevisende måte til resten av persona-